

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za družbene vede

ZGODOVINA NOVINARSTVA IN MEDIJEV

Esejska vprašanja

G. P.

Novinarstvo, 1. letnik, redni študij.

Ljubljana, 11. april 2011

1. Opišite ključne prelomnice v svetovnem tisku?

Tisk se je po svetu razvijal ločeno, zato pri razvoju svetovnega tiska lahko navedem več ločnic. Prvi primitivni zametki tiskanja so se razvili v današnjem Iraku. Sumerci so znake (prvo pisavo) in simbole vtisnili na vlažne glinene ploščice in jih nato posušili na soncu. Feničani so prvi razvili abecedo, ki so jo prav tako zapisovali na vlažne glinene plošče. Na območju današnje Kitajske se, sočasno s papirjem, razvije način prenosa pojmovnih znamenj s kamna na papir. Simbole so odtisnili tako, da so kamen (na katerem so bile izklesane črke) potisnili v črnilo in ga nato odtisnili na papir. Kasneje so črke začeli urezovati na lesene kocke. Začetek premičnega tiska označuje letnica 1045, ko je Bi Sheng, prav tako Kitajec, napravil črke na glinenih koščkih, ki so se lahko ponovno uporabili. Takšen postopek so sicer v približno enakem času uporabljali tudi v Egiptu in Perziji. Okoli leta 1240 so v Koreji pričeli uporabljati prve tiskarske stroje iz kovine.

Različni rokopisi so bili pred pojavom tiska ključni za prenos informacij. V Evropi se je tako pred pojavom tiskanja razvil t.i. prvi »časopis«, ki so ga pisali ročno na poapnelo tablo na javnih mestih (forumih). Imenoval se je Acta Diurna, preko njega so sprva le avtorski voditelji želeli obveščati javnost o svojih odločitvah, kasneje pa je služil tudi za poročila o drugih javnih dogodkih. Prvi papir pa je potiskal Johannes Gutenberg leta 1450 v Mainzu. Njegova stiskalnica je bazirala na stiskalnicah za grozdje, črke in simbole, vlite v kovinske kocke, je bilo mogoče sestaviti neskončnokrat v neskončno kombinacij.

V srednjem veku se pojavijo »cedule«. To so bila zasebna pisma, dodana uradnim dopisom, ki so jih prebirali. Na začetku 16. stoletja so začele v Benetkah izhajati »gazette«. Ti tedniki so javnost obveščali o politiki in trgovini. Sledi razvoj prvih novinarskih cehov in imen za časopise, ki jih poznamo še danes (Express, Gazette, Corriere, Guardian).

Kapitalistična doba novinarstva se prične s prvimi redno izhajajočimi časopisi. Nieuwe Tidingen so začeli tiskati leta 1605 v Antwerpnu. Zelo pomemben je tudi nizozemski časopis Curante, v katerem so bile zapisane informacije iz tujine in so ga prevajali v več jezikov. Prvi časopisi so bili podvrženi cenzuri in so izhajali enkrat tedensko zaradi problemov z distribucijo. Z razvojem poštnih storitev so bili ustvarjeni pogoji za nastanek dnevnikov. Prvi dnevnik je leta 1650 začel izhajati v Nemčiji. Imenoval se je Einkommende Zeitung. V Veliki Britaniji so prvi dnevnik z imenom Daily Courant dobili leta 1702, v Franciji leta 1777, v Avstriji pa leta 1805. Novinarje so množično zapirali in jih obsojali zaradi njihovega pisanja. Ko so v ZDA z ustavo sprejeli svobodo govora in tiska, so postavili

temelje neodvisnega novinarstva. Časopis so si še vedno lahko privoščili le premožnejši sloji. Industrijska revolucija, v kateri so razvili nove tiskarske stroje, je znižala ceno časopisja. Omogočene so bile vedno večje naklade, največji preskok pa je bil dosežen z iznajdbo elektrike leta 1884 in strojem, ki je avtomatično razporejal črke. Pomemben pa je bil tudi razvoj transporta, saj so informacije začele krožiti veliko hitreje. Pojav telegrafa, je omogočil poročanje v načinu obrnjene piramide. Pojavili so se vojni dopisniki in novinarske agencije. Prva v Evropi je bila agencija Havas, ustanovljena leta 1835. Nastala je kot skupni projekt manjših časopisov, ki si niso mogli privoščiti lastnih dopisnikov. V ZDA se vzporedno razvijata dve veji tiska: resni in t.i. »one penny press«. Prvi je prispeval k pojavu svobodnega novinarstva, drugi pa k razvoju senzacionalističnega tiska, ki se je skušal približati širšim množicam.

Cenzura je skoraj povsem ukinjena v drugi polovici 19. stoletja. Tisk se je začel deliti na informacijskega in »zgodbarskega«. Joseph Pulitzer se je v ZDA zavzemal za novinarsko raziskovanje in odpravo subjektivnosti, postavil pa tudi nove prelomnice v senzacionalističnem časopisju. Literarno novinarstvo je v tem času širilo Pulitzerjevo geslo (»dejstva, barva, dejstva«). Novinarji so obravnavali drugačne, bolj provokativne teme in jih predstavljali bolj poglobljeno in doživeto. Pri tem jim je pomagal razvoj revij, ki so v tistem času začele izhajati v velikem obsegu. Takšno novinarstvo je zamrlo ob začetku prve svetovne vojne. Med vojno je bila močno prisotna propaganda in mnogi novinarji so se prelevili v propagandiste. Leta 1915 se je izoblikoval poklic fotoreporterja. Fotoreporterji so imeli pomembno mesto v vojnih obdobjih, takoj po prvi svetovni vojni pa se je pojavila dokumentarna fotografija (fotografiranje bede po vojni).

Po vojni se ponovno razvije tudi literarno novinarstvo v obliki tedenskih prilog k časopisom. V tistem času so se začeli preiskovalni novinarji povezovati v profesionalna društva. Pojav interneta v 90. omogoča slehernemu posamezniku dostop do širokega spektra informacij.

2. Opišite ključne prelomnice v slovenskem tisku?

Obdobje predhodništva je v Sloveniji trajalo do 18. stoletja. Vsa zapisana besedila so bila pod nadzorom cerkve in so večinoma ohranjena v rokopisih. Pisana beseda se vse do obdobja reformacije ni razvijala. Vzrok je v ozemeljski razdrobljenosti in politični nestabilnosti. Po Gutenbergovi iznajdbi tiska smo Slovenci dobili novice iz nemških krajev. Prvo časopisje se je sicer pojavilo že v 16. stoletju, vendar prav tako v nemščini. V tistem času smo dobili tudi prve slovenske knjige in prvo periodično publikacijo. Prva publikacija je bil »Ta slovenski

kolendar kiri vselei terpi«, ki ga lahko štejemo za prvi časopis koledarskega značaja. Protireformacije je slovenski razvoj tiska zaustavila za skoraj tristo let. V slovenskem prostoru sta se uveljavila le nemška Laibacher Zeitung in Wiener Zeitung. Maloštevilna slovenska inteligenca je bil nemško govoreča, zato je bila uveljavitev teh dveh časopisov še toliko lažja. V obdobju razsvetljenstva (Marija Terezija in Franc Jožef) se je končno začelo razvijati tudi slovensko časopisje. Razsvetljenska miselnost je zavračala konzervativne cerkvene nauke. Slovenci smo dobili prvi časopis Lublanske novice, ki so izhajale med leti 1797 in 1800, njihov urednik je bil Valentin Vodnik. V tem časopisu so Slovenci lahko prebirali o zunanjepolitičnih stvareh, vojnih dogodkih, prisotne so bile tudi osmrtnice, razglasi. Novice so zaradi transporta (pošte) včasih zamujale do 8 dni. Lublanske novice se niso prijele, deloma zaradi nepismenosti slovenskega življa. Poglavitni problem je bil tudi notranja narodna nesloga in težave z neenotno pisavo. Do leta 1843 je v slovenskem tisku vladalo zatišje, občasno je izhajalo le literarno glasilo Kranjska čbelica. V prvi polovici 19. stoletja so bile vse ideje o različnih narodih znotraj monarhije zatrte, ideja o slovenstvu pa je vseeno rasla. Do marčne revolucije na slovenskem pomembnejšega domačega tiska nismo imeli, ljudje se večino informacij dobivali preko nemškega tiska. Nov časnik, odobren s strani avstrijskih oblasti so bile Kmetijske in rokodelske novice (1843). V časopisu sta se pojavljali dve pisavi - najprej bohoričica, od leta 1846 pa gajica. V njem so bile predvsem novice o delu na polju. Urednik Bleiweiss novic ni pisal sam, ampak jih je prevajal iz tujih časopisov. Po politični usmeritvi je bil Bleiweiss konzervativec in lojalen cesarju, zato se je kočljivih tem spretno ogibal. Zagovarjal je tradicionalne vrednote, spodbujal razvoj slovenskega jezika, s tem pa pridobil vodilno vlogo v narodnem gibanju. Naročniška tradicija, ki je v Sloveniji še danes močno prisotna, izvira prav iz tistega časa. S pomladjo narodov se ukine fevdalizem, ki je omejeval Slovence pri povezovanju in izobrazbi. S program Zedinjena Slovenija se pojavijo zahteve po enotnem Slovenskem ozemlju in večji avtonomiji znotraj monarhije. Zaradi prevelike liberalnosti te zahteve niso pridobile večjega kroga podpornikov, tisk pa se je vse do Bachovega absolutizma širil. Prvi slovenski časnik smo dobili leta 1873, imenoval se je Slovenski narod, boril pa se je za enotno Slovenijo. Pojavil se je tudi časnik Slovenec, ki je podpiral Avstro-Ogrsko in bil namenjen pa kmetom ter duhovščini. Vseboval je kritični uvodnik, kjer je bilo izraženo nasprotovanje »hinavskemu« liberalizmu. Leta 1873 se tisk preseli v Ljubljano, kar omogoča hitrejšo in cenejšo tiskanje. V tem času se pri nas pojavijo prvi poklicni novinarji in uredniki, ki so samostojni in neodvisni od oblasti. Na žalost je bilo to obdobje kratko, vse izbrjane svoboščine so bile počasi ukinjene. Slovenščina je zopet

postala manjvreden jezik, ohranila sta se le časopisa Kmetijske in rokodelske novice ter Zgodnja danica.

V čitalnicah se je razvijalo vse bolj živo politično gibanje in kmalu smo leta 1863 dobili časopis Naprej z liberalnim urednikom Franom Levstikom. Ta je v časopisu izrazil svojo politično prepričanje in opredelitev za program Zedinjena Slovenija, zaradi česar je bil časopis kmalu ukinjen. Levstik je svoja načela izražal naprej v časopisu Slovenec in satiričnemu časopisu Pavliha. Populacija se je takrat razdelila na staroslovence in mladoslovence. Staroslovenci so bili klerikalni, mladoslovenci pa so zahtevali odločnejšo narodno politiko. Začne se obdobje množičnega udejstvovanja v taborih, ki so bili dodaten medij za združevanje. Leta 1869 se v osnovno šolstvo vpelje slovenski jezik, kar je ključnega pomena za narod. V sredini devetdesetih pa se tabor dokončno razcepi in pride do ustanovitve političnih strank. Liberalna stran je imela do konca 2. svetovne vojne časopis Slovenski narod, v katerem je bilo novinarsko delo popolnoma podvrženo političnim ciljem. Na začetku so se pri časopisu močno zavzemali za slogan »Vse za narod, svobodo in napredek« vendar so kasneje začeli izgubljati bralce. Slovenski narod je zamenjal časopis Jutro.

Katoliški tabor pa je v nasprotovanje liberalcem ustanovil časopis Slovenec, v katerem so bila podprta Mahničeva stališča. V tem času se je začelo novinarstvo profesionalizirati, leta 1905 je bilo ustanovljeno Slovensko časnikarsko društvo, hkrati pa je obdobje zaznamovalo podrejenost medijev političnim strankam. Ker se je politično ozračje dokaj hitro menjavalo, smo dobivali tudi različno časopisje s kratkim rokom izhajanja. Pred 1. svetovno vojno so se razvile revije, ki so vsebovale tudi fotografije in drugo slikovno gradivo.

Tudi med vojno so bili časopisi v glavnem strankarska glasila, ob katerih so izhajali še verski in strokovni listi. Še vedno so bili vodilni časopisi Slovenski narod, Jutro in Slovenec, v katerem se je novinarstvo razvijalo in ohranjalo kot dejavnost. Ti trije časopisi so dodali med svoje vsebine še nove, tako da so pritegnili širši krog bralcev. Pred 2. svetovno vojno so se pojavile nove ideologije. Javnost se je razdelila na fašistični in antifašistični del, ter komuniste. Med vojnama je začel oddajati tudi prvi radio na slovenskem - Radio Ljubljana. Med drugo svetovno vojno sta oddajala proti fašističnim in nacističnim idejam usmerjena radia OF in Kričač. Radio osvobodjene Ljubljane dobimo leta 1945. Predvajal je narodno in partizansko glasbo, jazz je bil prepovedan, kar je predstavljal nacističen pogled. Med 2. svetovno vojno se je tisk razdelil na prookupacijsko časopisje in časopisje NOB. Novinarji so tako v večini postali propagandisti in angažirani pisci, ki so si v svojih delih prizadevali za idealistično ureditev. Med časopisjem OF bi lahko največjo strokovnost pripisali Slovenskemu poročevalcu, ne smemo pa zanemariti Partizanskega dnevnika, ki je bil prvi

dnevnik v okupirani Evropi. Največjo branost je imel na začetku Slovenski poročevalec. Leto pred koncem vojne je izhajal v 5000 izvodih. Imel je zanimivo geslo, ki je spodbujalo branje: »Preberi in daj naprej«. Vendar ga je prehitel Partizanski dnevnik, ki je imel ob koncu vojne naklado 20000 izvodov. Bil je tudi že moderno opremljen z veliko mero strokovnosti. Poleg tega je bilo vplivno tudi časopisje KPS, s časopisom Ljudska pravica. Med ostrejše časopisje je spadal tednik Mladina, ki je objavljala intervjuje z žrtvami iz Golega otoka. V tem obdobju pa je bilo Slovensko novinarstvo tudi popolnoma enako z Evropskim.

3. Kakšni so razlogi za zaostajanje slovenskega tiska v razvoju v primerjavi z zahodnoevropskim tiskom?

V času reformacije smo Slovenci dobili prve slovenske tiskane knjige (Trubarjev Abecednik in Katekizem, Bohoričeve Zimske urice in Dalmatinov prevod Biblije). Slovenski tisk je bil ves čas reformacije na ravni evropskega. Ko pa je nastopila protireformacija, je zaradi procesa ponemčevanja sledilo temno obdobje za tisk. Prepovedali so tiskanje slovenskih knjig in jih celo sežigali. Močna cerkvena cenzura je onemogočala samostojnost in objektivnost tiska, ter tako zavirala njegov razvoj. Ker je bila slovenščina v nasprotju z nemščino mali jezik, se tisk v slovenščini ni mogel razširiti med vse ljudi. Izhajali so nemški časopisi, višji in izobraženi sloji so govorili nemško in zato brali nemško časopisje. Slovenščina je bila jezik le socialno šibkih slojev prebivalstva. Protireformacija je razvoj slovenskega tiska zavrla za 200 let.

Drugi razlog za zaostajanje je bila nepismenost. Slovenci smo si morali najprej izboriti pravico do javne uporabe slovenskega jezika, šele nato smo lahko začeli razvijati tisk, ki ga je tuja oblast zavirala prav zaradi strahu pred širjenjem slovenske zavesti. Večji narodi so imeli nadzor nad Slovenci skozi celotno zgodovino. Sprva smo pripadali Habsburški monarhiji, nato Kraljevini SHS in nazadnje Jugoslaviji. Nadzor se je vršil na vseh področjih, tudi na tisku. Ta prepreka je odpravljena s Pomladjo narodov, ko so cenzuro ukinili.

Slovensko etnično ozemlje je bilo upravno in cerkveno razdrobljeno – urbanizacija je bila izredno slaba. Večjih mest, kjer bi v večini bivali Slovenci, je bilo malo. Povezave med mesti so bile omejene, dostop do tiska pa posledično omejen.

4. Zakaj zgodovinarji novinarstva v Evropi in Ameriki praktično ne proučujejo govorjenih novic?

Govorjene novice je težko raziskovati, saj niso zapisane ali ohranjene – zanje ne obstajajo verodostojni viri.

5. Kakšne so negativne lastnosti zgodnjih zapisanih novic v primerjavi z govorenimi?

Sposobnost govorenja se naučimo v procesu odraščanja, večinoma od naših staršev ali skrbnikov. Pisanja se naučimo šele v šoli. Sposobnost razumevanja napisanega je bila v preteklosti redka, saj je le malokdo znal brati. Zgodnje zapisane novice so bile dostopne le manjšemu krogu ljudi. Govorjene novice so ljudem služile za medsebojno izmenjavo informacij (od ust do ust). Komunikacija med ljudmi je potekala zelo hitro, zapisane novice pa so potovale počasi. Ko so prispele v določen kraj, so bile za prebivalce že nepomembne, neaktualne, zastarele - večinoma so poročale le o preteklih dogodkih.

6. Zakaj so zapisane novice uspevale v starem Rimu in na Kitajskem, a ne drugod po svetu?

Sumerci so znake in simbole vtisnili v vlažne glinene ploščice, Egipčani so uporabljali hierogliffe in ustvarili papirus ... Vendar so bile glinene ploščice nepraktične za prenos, papirus pa preobčutljiv za zunanje vplive. Rimljani so napredno uporabljali pergament, ki je narejen iz živalskih kož, predvsem prašičje. Kitajci so izumili papir, ki je omogočili zapis in verodostojen prenos informacij.

Rimsko cesarstvo in Kitajska sta geografsko zelo veliki območji najstarejših civilizacij. Takratni avtokratični voditelji so želeli svojo javnost obveščati o uradnih odlokih in drugih pomembnih dogodkih. Zaradi velikega ozemeljskega imperija se je razvila potreba po prenosu informacij. Prometne povezave so bile dobro razvite, zato so zapisane novice potovale hitro in uspešno. Obe območji sta bili tudi ekonomsko naprednejši od drugih držav. V starem Rimu se razvije »publikacija« Acta Diurna, ki je bila namenjena pomembnim osebam v provincah in rimski javnosti, na Kitajskem pa Tčing-pao, ki je bil namenjen le uradnikom. Razlog, da so zapisane novice najbolj uspevale ravno v starem Rimu in na Kitajskem, tiči v njihovi kulturni razvitosti in pismenosti.

7. Naštete tri argumente za in tri proti uvrstitvi ročno zapisanih novičarskih listov, izdanih v Benetkah v 16. stoletju, med časopise.

Novičarski listi ali »gazete« veljajo za prednike časopisov, vendar bi jih lahko zaradi določenih lastnosti že uvrščali med časopise. V prid ročno zapisanih novičarskih listov govori

njihova aktualnost in ažurnost - sveže novice, ki so bile vredne objave, saj so se zgodile pred kratkim in so pritegnile veliko število ljudi. Ljudje so radi brali o škandalih, spopadih, junaštvih. Vsebina je bila zelo raznolika in privlačna, novice pa pomembne za široko javnost. Rečemo lahko, da so bile univerzalne. Veliko je bilo informacij, za katere so se zanimali najuglednejši. V tem času pisarji novic niso poročali o temah, ki bi lahko vplivale na ugled mogočnejšev, politikov in drugih oblastnikov. Slaba stran je torej ta, da so bile cenzurirane. V Benetkah je bilo zanimanje za informacije v tem času veliko. V 16. stol. so novice prvič dobile cene (za informacije so morali ljudje plačati). Pomanjkljivost je bila v tem, da si je zaradi cene malokdo lahko privoščil te časopise. Pisarji so hoteli zaslužiti vse več in časniki so postajali dostopni le ozkemu krogu ljudi, ki so bili za napisane informacije pripravljeni plačati precej. Časopisi bi morali biti dostopni vsem, ne glede na to, kdo pripada kateremu družbenemu sloju. Zaradi dobro plačanih služb so nastali prvi poklicni novinarji, ki so skrbeli za izdajo novičarskih listov.

8. Kako je dnevna izdaja časopisa spremenila naravo novic v časnikih?

Z izboljšanjem tehnologije so časopisi začeli izhajati dnevno. Novice so lahko dosegle veliko število ljudi. Da bi časniki ohranili svoj obstoj in uspeli, so morali pridobiti na hitrosti, obenem pa so potrebovali aktualne in sveže novice. Novinarji so namenjali veliko pozornost izbiri novic, ki bodo objavljene. Ta postopek je moral z dnevnim izhajanjem postati vse hitrejši. Na začetku je vedno obstajalo vprašanje, kako zapolniti časnike? Svoj prostor so dobile privlačne novice in druge lahkotne teme (križanke, vici). Od izuma radia in televizije so bili v časnikih prisotni dnevni sporedi. Zelo pogosto so se v časnikih pojavljale vsebine v zvezi s kriminalom. Veliko je bilo vsebine s političnega, gospodarskega in ekonomskega področja, kar pa zahteva dnevno sveže informacije. Ogromno je bilo zanimanja in povpraševanja o cenah surovin in stanju na tržišču (trg in menjava), zato so se na vsakodnevne sveže informacije zanašali predvsem trgovci in finančniki. Branost časnikov se je dvignila. Vsakodnevno izhajanje časnikov je omogočilo neposredno oglaševanje in očitno zmanjšalo stopnjo cenzure.

9. Ali je danes časopis še vedno potreben za združevanje države, ko je trdil Alexis de Tocqueville?

Priznani zgodovinar in teoretik Alexis de Tocqueville je trdil, da je ljudi v ZDA združil prav časopis. Menim, da se je do današnjega dne marsikaj spremenilo. Kot medij informiranja je danes do popolnosti razvit internet. Ne moremo ga enačiti s tradicionalnimi mediji, saj so

informacije dostopne v nekaj sekundah. Internet je spremenil nekatere osrednje procese v družinskem, kulturnem in družbenem življenju in povzročil že marsikatero revolucijo. Časopisi so igrali pomembno vlogo pri odcepitvi Slovenije od Jugoslavije. Ob njihovem (pristranskem) poročanju so se ljudje združili v boj in povezali med seboj. Ali je to prav ali narobe? Težko reči. Časopisi se bodo v prihodnosti ohranili (v e-obliki). Strinjam se, da je časopis (v elektronski ali papirnati obliki) potreben za združevanje države, saj v njem lahko beremo v svojem jeziku, o idejah in miselnosti, ki prevladuje v določenem času.

10. Zakaj prvi uredniki v 18. st. niso izboljšali distribucije novic? Kateri dejavniki so jih zadrževali? Opreделите vsaj tri!

Na hitrejšo produkcijo novic vpliva razvoj komunikacijskih tehnologij (telefon in telegram), vendar v 18. stoletju ljudje niso imeli možnosti uporabe te tehnologije. Velik problem je bila razdalja od kraja dogodka do uredništva, ki so jo morale prepotovati novice. Pošta so prevažali s pošto kočijo, ki je bila počasna in odvisna od vremenskih razmer, letnega časa, razmer na cesti ... Spomladi in poleti je bila distribucija novic boljša, saj se je pošta prenašala hitreje. Iz Severne Amerike v Evropo je pošta potovala skoraj dva meseca. Tedanji uredniki so se preveč zanašali na svoje dopisnike iz tujine. Preden so novice prispele, je preteklo ogromno časa, novice pa so bile tedaj neuporabne. Da bi lahko poročali o tujem dogajanju, so od tujih časopisov kar prepisovali, poleg tega je pri izdelavi časopisa sodelovalo premalo ljudi. En človek je opravljal več funkcij (lastnik, urednik, novinar). Ovira so bile tudi finance, ki so zmanjšale distribucijo.

11. Zgodovinsko umestite razvoj novinarskih metod poročanja?

Na razvoj novinarskih metod poročanja je najbolj vplival tehnični napredek in industrijska revolucija. Uporaba elektrike in modernejši tiskalni stroje so omogočili večjo naklado časopisov, v katerih so bile objavljene veliko bolj obširne in aktualne novice. Pomembno vlogo sta odigrala telegraf in telefon, preko katerih so lahko novinarji ažurno posredovali informacije iz oddaljenih krajev. Čas prenosa informacij se je skrajšal z nekaj tednov na nekaj sekund, s telegrafom pa se je razvil slog obrnjene piramide (najpomembnejše najprej). S tem so novinarji zagotovili, da so bile kljub občasnim prekinitvam povezave, objavljene vsaj tiste najpomembnejše informacije. Nastopil je pojav senzacionalističnega tiska, ki je prinesel povsem nov, bolj doživet način poročanja. Razvil se je tudi nov slog v literarnem novinarstvu, ki je bralcem pojasnjeval ozadja zgodb objektivno in izrazito doživeto. V 19. stoletju so na razvoj vplivale tudi vojne - začetek dopisništva, ki je pomagalo pri hitrejšem in poglobljenem

prejemanju informacij iz oddaljenih krajev. Pojavile so se novinarske agencije, ki so v novinarstvo prinesle homogenizacijo poročanja. Ker so medijske hiše dobivale informacije preko istega vira, so bile informacije predstavljene le iz enega vidika. V 20. stoletju se je razvilo t.i. »muckraking« oz. novinarstvo razkrinkavanja. Novinarji so pisali o političnem življenju in nepravilnostih. Med prvo svetovno vojno so se pojavili specializirani novinarji, komentatorji in kolumnisti, ki so pokrivali področje, za katerega so bili specializirani. Pomembna prelomnica za novinarstvo je tudi razvoj fotografije s pojavom katere so novinarji ljudem približali novice na še bolj verodostojen način. Nove metode so se pojavile tudi v tisku. Dokumentarna reportaža je npr. prikazovala socialne položaje v različnih slojih. Televizija in radio zahtevata vedno nove načine poročanja, ki se še danes razvijajo.

12. Opredelite tri podobnosti in tri razlike med govorjenimi in televizijskimi novicami.

Sporočevalca informacij lahko vidimo in slišimo. Njegovo sporočilo spremljajo mimika obraza, kretnje rok in nog, drža telesa, barva in jakost glasu ... Prisotna je neverbalna komunikacija. Zaradi vizualizacije sporočevalca ima sprejemalec občutek domačnosti in verodostojnosti. Pri obeh vrstah je možnost, da bo sprejemalec verjel novici večja, kot pri drugih medijih. Temeljno sredstvo sporazumevanja je govor.

Televizijske novice (večinoma) potekajo enosmerno, kar pomeni, da je sprejemalec novic povsem pasiven. Sprejemalec se ne more odzvati, povratna informacija ni možna. Pri govorjenih novicah komunikacija poteka iz oči v oči, zato lahko podamo svoje mnenje v trenutku (možnost "feedbacka«), vprašamo po nejasnostih, več je osebnega stika.

Za razliko od govorjenih novic so televizijske novice namenjene širšemu občinstvu in nas ne nagovarjajo neposredno. Ker so namenjene večjemu številu ljudi, je veliko govora o dogajanju po svetu in večjih dogodkih, ne toliko o našem domačem okolju ali bližnji soseski. Televizijske novice nas povezujejo s svetom in ustvarjajo nekakšno globalno vas.

Govorjene novice niso ohranjene, medtem ko televizijske so (v arhivih). Pri televizijskih novicah v primerjavi npr. z radijskimi, sporočevalca vidimo. Radio je veliko bolj prilagodljiv. Ob šokantni novici ali nepričakovanem pomembnem dogodku lahko radio v trenutku preklopi začne poročati, medtem ko sta pri televiziji potrebna vsaj snemanje in montaža.

13. Kako so trači in govorice skozi zgodovinska obdobja povezani z razvojem novinarstva?

Pred razvojem tiska je bil glavni način širjenja informacij govor. Višji sloj se je sporazumeval s pismi, nižji (večinoma nepismeni) sloj pa z govorom. Oralna komunikacija je privedla do nastanka govoric in tako kot danes, te govorice niso bile vedno resnične. So pa služile kot dober vir informacij. Govorice lahko štejemo za začetek »rumenega novinarstva« Govorice so najpomembnejšo vlogo odigrale v času cenzure saj vladarji in Cerkev niso dovolili objave naprednih in kritičnih novic, ki bi jim lahko bile v škodo. Nad širjenjem govoric niso mogli imeti nadzora. V časih cenzure so bile govorice velikokrat bolj resnične od cenzuriranega tiska. Služile so za informiranje ljudi o krivicah in prevarah, ki niso smele biti objavljene. V času industrijske revolucije je prišlo do množičnega razmaha časopisja, govorice in trači pa so dobili prešli v tiskano obliko. Nekateri časopisi so objavljali izključno trače. Takšne zgodbe so ljudje radi brali, saj so se pri tem zabavali. To pa je bil tudi začetek rumenega, senzacionalističnega tiska. Prodaja in naklada časopisov sta se močno povečali, to pa je privedlo do delitve novinarstva na anglosaško novinarstvo (rumeni tisk) in tradicionalno novinarstvo (informacije o resnih temah). Govorice so pripomogle delitvi novinarstva na dva različna pristopa.

14. Kako je tisk vplival na pojav kapitalizma v zahodni Evropi? (največ ena stran)

Zaradi množičnega trgovanja in razvite politike v zahodni Evropi so ljudje v obdobju zgodnjih oblik kapitalistične proizvodnje na področju gospodarstva potrebovali verodostojne informacije, ki bi jih redno obveščale o novostih na trgu. Trgovci so bili odvisni od teh informacij, saj so le tako vedeli, kam naj investirajo kapital. Zaradi velike potrebe po teh podatkih so nastali specializirani informatorji, ki so svoje stranke zalagali s pomembnimi informacijami. Družina Fugger iz Augsburga se je z razpošiljanjem novičarskih pisem ukvarjala profesionalno. Fuggerji so informacije napisali v obliki rokopisnih listov, ki so jih razpošiljali strankam, novice pa so se razširile med množico ljudi. To je sprožilo družbene spremembe. Trgovci so začeli z informacijami konkurirati plemiškemu stanu. Ko so rokopisne liste nadomestili časopisi, je oblast ukrepala in uvedla cenzuro. Danes so mediji vedno bolj odvisni od oglaševanja in velikih medijskih hiš. Na novinarstvo zelo močno vpliva kapitalistični trg.

15. Kakšna je vloga periodičnosti v oblikovanju novinarske prakse?

Periodičnost ima ključno vlogo. Novice morajo biti sveže, aktualne in koristne. V preteklosti so bile gospodarske novice tiste, ki so zahtevale periodičnost izhajanja časopisov. S pravočasnim objavljanjem informacij so novice pridobile na objavni vrednosti. Prve

periodične novice so požeje velik val kritik na račun netočnosti. Zahtevo po pomembnih in aktualnih novicah je reguliral trg (občinstvo). Periodičnost je primerljiva z marketinško strategijo, kjer informacije predstavljajo lastnino.

Zaradi periodičnosti so se oblikovali sodobni koncepti zbiranja in oblikovanja informacij – razvila se je celotna industrija proizvodnje novic.

16. Novinarstvo je rezultat konvergence različnih elementov, oblikovanih skozi stoletja.

Opreделите jih vsaj pet.

Prvi element je pismenost. S porastom pismenosti je poraslo zanimanje za medije, vse več ljudi je posegalo po tisku in naklade so se povečale.

V preteklosti ljudje niso imeli časa za branje, saj je bil delavnik dolg cel dan. Z iznajdljivostjo je napredovala tudi tehnologija, delovni čas se je krajšal, ljudem pa je ostalo več prostega časa. Branje in naklada tiska sta se povečala.

Razvoj industrije je omogočil hitrejše prenašanje informacij in večjo dostopnost novic celotni populaciji. Razvoj novinarstva je povezan že s samim razvojem pisave, nato tiska, telegrafa, radia, televizije, medmrežja in tudi transporta.

Novinarstvo je tekom zgodovine postalo dobičkonosno. Vse več ljudi se je zanimalo za ta poklic. Dobiček je imel na tisk tako močan vpliv, da novinarji niso več pisali o pomembnih temah ampak o tistih dogodkih, za katere so se ljudje najbolj zanimali. Pojavljalo se je vedno več zabavne in senzacionalistične vsebine. Tudi oglaševalci so v želji po dobičku finančno podpirali razvoj novinarstva.

Radovednost pa je tista, ki je že tisočletja gonilna sila razvoja. Veliko zanimanje za informacije o dogodkih – nekakšna človeška notranja potreba po tem, da bi vedel čim več. Ljudje za sprostitev radi preberejo kaj se dogaja npr. v življenju znanih osebnosti. To je lahko branje za beg od realnosti. Novinarji to branje omogočajo in s tem tudi služijo.

17. Ravnotežje katerih dveh opoziciji je določalo razvoj novinarstva?

Razvoj novinarstva je določalo ravnotežje med zabavnimi (razvedrilnimi) in informativnimi (resnimi) novicami ter med politiko in tržnostjo (oglaševanjem).

